

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ
ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ
ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ
ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության և երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուրյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Էլ. կայք՝ publications.yసు.am
publishing.yసు.am

Խմբագրությունը կարող է
հրատարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մասնու:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.....	7
Ալվարո Ալեքսանյան ԳԱՐԵԳԻՆ ՆՇԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ..	17
Կարեն Ամիրջյան ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	29
Հայկ Մարտիրոսյան ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽԼԻԴՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ...	41
Վիկտորյա Օհանյան ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	49
Վարդան Այվազյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ	65
Անահիտ Մանասյան ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ	79

Սամվել Մուրադյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ	
ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՅ ԿԻՐԱՌՄԱՆ	
ՎԱՐՈՒՅԹԸ	93
Գևորգ Դանիելյան	
ԵՐԵՒԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ	
ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐԸ.....	111
Կարեն Հակոբյան	
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ.....	129
Հասմիկ Ենգոյան	
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՅ ՎԵՐԱՀՄԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ	
ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՅ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ	
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՍՆԱԿՅԵԼՈՒ	
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՅ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ	141
Սայադ Բաղայյան	
ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ	
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ	
ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ.....	150
Արսեն Հովհաննիսյան	
ՀԱԿԱՄՐՅԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ	
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ.....	162
Արմենուհի Չիֆլիկյան	
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	176
Սոնա Թևանյան	
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ	
ՕԲՅԵԿՏ.....	190
Վահե Հովհաննիսյան	
ՎՆԱՄԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ	
ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ	
ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ	
ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ	203

Մերզեյ Մեդրյան	
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ	
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ	
ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ	
ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ).....	216
Аида Искоян	
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ	
И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И	
ПАСТБИЩ	238
Տիգրան Մարկոսյան	
ՀԱՅՅԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ	
ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	250
Օլիմպիա Գեդամյան	
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ	
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ... 262	
Հեղինե Գրիգորյան	
ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ	
ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ	
ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ	276
Տիգրան Խաչիկյան	
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱԶՈՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ	
ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի	
ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ	
ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ	292
Աշխեն Ղարապյան	
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ	
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ	302
Աննա Մարգարյան	
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՄԻ	
ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ	
ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ	320

Աննա Վարդապետյան	
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ.....	335
Ժենյա Ստեփանյան	
ՀԱՆՅԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՅԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՅԵՐ	352
Գոհար Հակոբյան	
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՅ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՄԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ	370
Սամվել Դիլբանդյան	
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ	386
Սերգեյ Սարաբյան	
ՀԵՏԱԽՈՒՋՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏԵՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՇԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՅԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՄԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ).....	396
Վահե Ենգիբարյան	
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ	415
Նելլի Աղաբաբյան	
ԱՆՉԱՓՈՒՄ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՇԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՅԵՐ	430
Արման Սարգսյան	
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ	454

**ԶՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ՀՀ-ՈՒՄ.
ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ**

Հեղինե Գրիգորյան
*ԵՊՀ քաղաքացիական դատավարության ամբիոնի ասիստենտ,
իրավ. գիտ. թեկնածու*

Բնական ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումը ժամանակակից հասարակության առջև ծառայած հիմնական մարտահրավերներից է, որը տարբեր ձևակերպումներով իր արտացոլումն է գտել ինչպես մի շարք առանցքային միջազգային-իրավական ակտերում, այնպես էլ բազմաթիվ պետությունների սահմանադրություններում: Այս համատեքստում ջրային ռեսուրսների պահպանությունն առավել քան արդիական է հաշվի առնելով, որ խմելու և կենցաղային նպատակների համար պիտանի ջուրը մարդու կյանքի ու առողջության կարևորագույն նախապայմաններից է: «Մայնս դեյլի» հեղինակավոր պարբերականի հրապարակմամբ ջրի սակավությունը զգալի է բոլոր մայրցամաքներում ապրող 2,8 մլրդ բնակչության համար, իսկ 1,2 մլրդ մարդ չունի խմելու ջուր¹:

2015 թվականի սեպտեմբերի 15-ին ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված «Կայուն զարգացման 2030 օրակարգ» բանաձևում² բնական ռեսուրսների, այդ թվում՝ ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործման հրամայականն արտացոլված է փաստաթղթի այնպիսի դրույթներում, ինչպիսիք են «Նպատակ 6. Մաքուր ջուր և սանիտարական պայմաններ», «Նպատակ 7. Մատչելի և մաքուր էներգիա», «Նպատակ 9. Արդյունաբերություն, նորարարություն և ենթակառուցվածք», «Նպատակ 12. Պատասխանատու սպառում և արտադրություն» ու «Նպատակ 13. Գործողություն՝ ի նպաստ կլիմայի»: Նշված բանաձևը, թեև պարտադիր իրավաբանական ուժ չունի, սակայն ՄԱԿ-ի անդամ գրեթե բոլոր պետությունները հռչակված նպատակների իրագործմանն ուղղված գործողությո-

¹ https://www.sciencedaily.com/terms/water_scarcity.htm

² www.sustainabledevelopment.un.org

յունները համապատասխան ժամանակացույցով ներառում են զարգացման ազգային ծրագրերում:

Ռացիոնալ բնօգտագործման փիլիսոփայությունն արտահայտվում է նաև պարտադիր իրավաբանական ուժ ունեցող միջազգային բնապահպանական կոնվենցիաներում: Ռացիոնալ բնօգտագործման փիլիսոփայությունն արտահայտված է նաև ՀՀ Սահմանադրության փոփոխություններում¹, որի 12-րդ հոդվածի համաձայն՝ «Պետությունը խթանում է շրջակա միջավայրի պահպանությունը, բարելավումը և վերականգնումը, բնական պաշարների ողջամիտ օգտագործումը՝ ղեկավարվելով կայուն զարգացման սկզբունքով և հաշվի առնելով պատասխանատվությունն ապագա սերունդների առջև»: Իսկ Սահմանադրության 10-րդ հոդվածի 2-րդ մասը սահմանում է ջրային ռեսուրսների նկատմամբ պետության բացառիկ սեփականություն. այսինքն՝ դրանք կարող են տրամադրվել միայն օգտագործման իրավունքով:

Ներպետական մակարդակում ջրային ռեսուրսների ռացիոնալ օգտագործումն ապահովող հիմնական իրավական գործիքը ջրօգտագործման թույլտվություններն (այսուհետ՝ ՋԹ) են, որոնք տրամադրվում են ջրօգտագործողներին լիազոր մարմնի՝ ՀՀ բնապահպանության նախարարության կողմից: Եվ ըստ էության, հենց այդ իրավասահմանող փաստաթուղթն է օրենսդրությամբ սահմանված ընդհանուր պահանջները հասցեագրում կոնկրետ ջրօգտագործողին՝ վերջինիս համար ստեղծելով որոշակի իրավունքներ և պարտականություններ: Այլ կերպ ասած՝ ջրօգտագործման թույլտվությունների տրամադրման միջոցով իրականացվում է պետության քաղաքականությունը ջրային ռեսուրսների օգտագործման ոլորտում: ՀՀ էներգետիկ ենթակառուցվածքների և բնական պաշարների նախարարության տվյալներով՝ Արարատի մարզում վերջին 15 տարիների ընթացքում Արարատյան հարթավայրում հորատանցքերով ջրառը կազմել է շուրջ 55 խմ/վրկ, որը թույլատրելի միջին ջրաքանակը գերազանցել է մոտ 21 խմ/վրկ-ով, կամ 650 մլն խմ/տարի²: Առավել քան մտահոգիչ է նաև Սևանա լճից ամեն տարի կատար-

¹ Ընդունվել է 06.12.2015, ուժի մեջ է մտել 22.12.2015, ՀՀՊՏ 2015.12.21, Հատուկ թողարկում:

² <https://www.ecolur.org/hy/news/water/---/10303/>

վող ջրառը, որի արդյունքում ոչ միայն չի լուծվում ոռոգման ջրի խնդիրը, այլև վնաս է պատճառվում լճի էկոհամակարգին: 2018 թ. ընթացքում սեպտեմբերի 10-ի դրությամբ Սևանա լճից արդեն բաց է թողնվել 193.033 միլիոն խմ ջուր¹:

Վերոգրյալ տվյալների համապատկերում առավել քան արդիական է ջրօգտագործման թույլտվությունների ինստիտուտի իրավակարգավորման խորը և համակողմանի գիտական ուսումնասիրությունը, որն առ այսօր չի հայտնվել իրավաբանների տեսադաշտում: Սույն հոդվածի շրջանակում կատարվում է գիտագործնական վերլուծություն ջրօգտագործման թույլտվության՝ որպես վարչական ակտի բնութագրերի, տրամադրման ընթացակարգի և պայմանների վերաբերյալ՝ ներկայացնելով համապատասխան իրավական լուծումների որոշ մոտեցումներ:

Ջրօգտագործման ռեժիմները: ՀՀ ջրային օրենսգրքի² 1-ին հոդվածը ջրօգտագործումը բնորոշում է որպես՝

1. ջրային ռեսուրսից ջուր վերցնել, այդ թվում՝ ստորերկրյա քաղցրահամ ջուր արդյունահանելը, կամ այլ եղանակով նվազեցնել,

2. ջրի կուտակում,

3. ջրային հոսքի խոչընդոտում կամ շեղում,

4. ջրային ռեսուրսի աղտոտում,

5. ջրային ռեսուրսի մեջ կեղտաջրերի արտանետում,

6. վնասակար նյութերի կուտակում այնպիսի եղանակով, որը կարող է վնասակար ազդեցություն ունենալ ջրային ռեսուրսի վրա,

7. ջրային ռեսուրսի հատակների, ավերի, հոսքի կամ հատկությունների փոփոխում:

Էկոլոգիական իրավունքի տեսությունում ընդունված է առանձնացնել բնօգտագործման, այդ թվում՝ ջրօգտագործման երկու ռեժիմ՝ ընդհանուր և հատուկ: Նույն տրամաբանությունը դրսևորված է ՀՀ ջրային օրենսգրքում այն տարբերությամբ, որ «ընդհանուր ջրօգտագործման» փոխարեն գործածված է «ազատ ջրօգտագործում» եզրույթը, որը, ՀՀ ջրային օրենսգրքի 22-րդ հոդվածի համաձայն, այն ջրօգտագործումն է, որի համար չի պահանջվում ջրօգտագործման

¹ <https://www.ecolur.org/hy/news/water/-193033--/10395/>

² Ընդունվել է 04.06.2002, ուժի մեջ է մտել 10.10.2002, ՀՀՊՏ 2002.07.10/24(199), Հոդ. 581:

առանց թույլտվություն: Այդուհանդերձ, ազատ ջրօգտագործումն անվերապահ և բացարձակ իրավունք չէ: Նույն հողվածի համաձայն՝ ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմինը պարտավոր է սահմանել ջրօգտագործման թույլտվության պահանջ այն դեպքերում, երբ ազատ ջրօգտագործումը խախտում կամ սպառնում է խախտել ջրերի ստանդարտները¹: Այսպիսի օրինակներ հայաստանյան պրակտիկայում եղել են միայն 2003 թվականին:

Հարկ է արձանագրել, որ ՀՀ օրենսդրությունը չի նախատեսում այն գործիքները և պայմանները (ծավալ և (կամ) այլ պայմաններ), որոնք հնարավորություն կտան վեր հանելու ազատ ջրօգտագործման այն դեպքերը, որոնք խախտում կամ սպառնում են խախտել ջրերի ստանդարտները: Հաշվի առնելով, որ ազատ ռեժիմով ջրօգտագործման ամենատարածված և ռիսկային եղանակը խորքային հորերի շահագործումն է, գտնում ենք, որ արդյունավետ գործիք կարող է լինել ազատ ջրօգտագործման ռեժիմով շահագործվող խորքային հորերի հաշվառումը՝ ջրային ռեսուրսների վրա հնարավոր ազդեցությունների գնահատման արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով:

Ազատ ջրօգտագործման խնդրահարույց կարգավորում առկա է նաև ՀՀ ջրային օրենսգրքի 22-րդ հողվածի 3-րդ մասում, որը թույլ է տալիս ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմնին որոշակի ջրօգտագործողների ազատել ջրօգտագործման թույլտվություն ստանալու պահանջից, եթե այդպիսի ջրօգտագործումն էական չէ: Դրանով հանդերձ՝ որևէ իրավական ակտով սահմանված չեն այն չափանիշները կամ սահմանային շեմերը, որոնք գերազանցելու դեպքում ջրօգտագործումը կհամարվի էական: Այդ չափանիշները պետք է հստակեցվեն «Ազատ ջրօգտագործման կար-

¹ Ներկայումս ջրերի ստանդարտներ տարբեր նպատակներով օգտագործվող ջրերի համար սահմանված չեն: Միակ օրինակը ««Խմելու ջուր: Ջրամատակարարման կենտրոնացված համակարգերի ջրի որակին ներկայացվող հիգիենիկ պահանջներ: Որակի հսկողություն» N2-III-Ս2-1 սանիտարական նորմերը և կանոնները հաստատելու մասին» ՀՀ առողջապահության նախարարի հրամանն է:

գր հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշման¹ մեջ լրացումներ անելու ճանապարհով:

Ջրօգտագործման թույլտվության պայմանները: Ինչպես արդեն նշեցինք, ՋԹ-ն, ըստ էության, ոչ միայն ջրօգտագործման իրավունք վերապահող, այլև ջրօգտագործման հիմնական պայմանները սահմանող վարչական ակտ է: ՋԹ պայմանները և դրա տրամադրման ընթացակարգը կարգավորվում են «Ջրօգտագործման թույլտվության օրինակելի ձևաթուղթը և ջրօգտագործման թույլտվության ձևերը, ջրօգտագործման թույլտվության տրամադրման, ջրօգտագործման թույլտվության երկարաձգման կարգերը, ջրաղբյուրի, հորատանցքի անձնագրերի և հիդրոերկրաբանական հորատանցքի նախագծային երկրաբանատեխնիկական կտրվածքի ձևերը հաստատելու մասին» ՀՀ կառավարության որոշմամբ²: Նշված որոշման Հավելված 1-ը սահմանում է ՋԹ ձևը, որն ընդհանուր է՝ անկախ ջրօգտագործման նպատակից: Ի թիվս Հավելված 1-ի համաձայն սահմանվող պայմանների՝ ՀՀ ջրային օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունը սահմանում է ջրօգտագործման լրացուցիչ պայմաններ նախատեսելու հնարավորություն, մասնավորապես՝ «Առաջարկված ջրօգտագործումը սույն օրենսգրքի պահանջներին համապատասխանեցնելու և սոցիալական ու էկոլոգիական կայունությունը չխախտելու առաջնահերթություններն ապահովելու համար ջրային ռեսուրսների կառավարման և պահպանության մարմինը ջրօգտագործման թույլտվությանը կարող է կցել սույն օրենսգրքին չհակասող պայմաններ: Այդ պայմանները համարվում են ջրօգտագործման թույլտվության անբաժանելի մասը և սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով ենթակա են գրանցման»:

Սկզբունքորեն ընդունելով ՋԹ-ին կից լրացուցիչ պայմաններ նախատեսելու հնարավորությունը ջրային ռեսուրսների պահպանության համատեքստում կարծում ենք, որ «**սույն օրենսգրքին չհակասող պայմաններ**» ձևակերպումը բավականին ընդհանրական է. այն պետք է հնարավորինս հստակեցնել, որպեսզի հնարավոր լինի

¹ Ընդունվել է 05.06.2003, ուժի մեջ է մտել 09.08.2003, ՀՀՊՏ 2003.07.30/39(274), Հոդ. 698:

² Ընդունվել է 07.03.2003, ուժի մեջ է մտել 12.04.2003, ՀՀՊՏ 2003.04.02/17(252), Հոդ. 288:

և՛ իրավակարգավորման ռեժիմը կանխատեսելի դարձնել տնտեսվարողների համար, և՛ խուսափել հնարավոր չարաշահումներից: Նպատակահարմար ենք գտնում ՀՀ կառավարության N218-Ն որոշումը լրացնել նոր հավելվածով, որտեղ կսահմանվի «լրացուցիչ պայմանների» շրջանակային ցանկ (պայմաններն իրենց բովանդակությամբ կարող են լինել տարողունակ): Միաժամանակ, անհրաժեշտ կլինի ՀՀ ջրային օրենսգրքի 32-րդ հոդվածի 2-րդ պարբերությունում կատարել համապատասխան լրացում՝ խնդրո առարկա արտահայտությունը փոխարինելով համապատասխան հղումով:

Ինչ վերաբերում է բուն ՋԹ-ով սահմանվող պայմաններին, ապա դրանցից առավել խնդրահարույցներին առարկայորեն անդրադառնալու համար ուսումնասիրվել է 2014 թվականին «Հայջրմուղկոյուղի» ՓԲԸ-ին խմելու-կենցաղային և արդյունաբերական նպատակներով տրամադրված N000095 ջրօգտագործման թույլտվությունը:

Այսպես՝ ՋԹ ձևաթղթի 7-րդ կետը վերաբերում է ջրօգտագործման թույլտվության պայմանների ապահովման նկատմամբ վերահսկողության մեխանիզմներին: Գտնում ենք, որ որպես վերահսկողության մեխանիզմներ սահմանված պահանջներն առավելապես կրկնություններ են և գործնականում ոչինչ չեն ավելացնում արդեն իսկ օրենսդրությամբ սահմանված պահանջներին: Մասնավորապես, 1-4-րդ կետերում սահմանված պայմանները փոքր-ինչ այլ խմբագրությամբ նախատեսված են «Բնապահպանական վերահսկողության մասին» ՀՀ օրենքի¹ 22-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ ենթակետում (ջրօգտագործման ոլորտում վերահսկողության ուղղությունները), իսկ 6-րդ կետն ընդհանրապես չի առնչվում վերահսկողությանը: ՋԹ ձևաթղթում «վերահսկողություն» եզրույթի գործածությունը տարբերեցումների տեղիք է տալիս մասնագետների շրջանում՝ կապված այն փաստի հետ, որ ՋՌԿԳ-ն ունի հսկողության, իսկ ՀՀ բնապահպանության նախարարության բնապահպանության և ընդերքի տեսչական մարմինը՝ վերահսկողության գործառույթ: Վերահսկողության հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են «Բնապահպանական վերահսկողության մասին»

¹ Ընդունվել է 11.04.2005, ուժի մեջ է մտել 28.05.2005, ՀՀՊՏ 2005.05.18/28(400) Հոդ. 548:

ՀՀ օրենքով և դրա հիման վրա ընդունված այլ իրավական ակտերով, իսկ եթե ՋԹ նպատակը հսկողության մեխանիզմներ նախատեսելն է, ապա դրանք չպետք է նույնանան վերահսկողության ուղղությունների հետ: Առաջարկում ենք ՀՀ կառավարության N218-Ն որոշման մեջ կատարել համապատասխան փոփոխություն՝ ՋԹ ձևաթղթից հանելով «ջրօգտագործման թույլտվության պայմանների ապահովման նկատմամբ վերահսկողության մեխանիզմներ» պայմանը, որը, մեր համոզմամբ, անհարկի ծանրաբեռնում է փաստաթուղթը:

Մինևույն տրամաբանության շրջանակում գտնում ենք, որ ՋԹ ձևաթղթից պետք է հանել նաև 11-րդ կետը՝ «ջրերի ստանդարտները և (կամ) դրանց վերաբերյալ հրապարակումների տեղեկությունները»: ստանդարտներին հետևելը պարտադիր է ցանկացած ջրօգտագործողի համար՝ ստանդարտի գոյության ուժով: N000095 ՋԹ-ով սահմանված 2-րդ պայմանը՝ «անհրաժեշտության կամ պահանջի դեպքում տեղական նշանակության լրատվական միջոցներով հրապարակել այդ ստանդարտների տվյալները և նրա պահպանման համար իրականացվող միջոցառումները» պայմանը բխում է «Արտակարգ իրավիճակներում բնակչության պաշտպանության մասին» ՀՀ օրենքից¹:

ՋԹ ձևաթղթի 12-րդ կետը պետք է բովանդակի պայմաններ հատուկ միջոցառումների մասին, որոնք կիրառվելու են արդյունավետ ջրօգտագործումը խթանելու և ջրի որակը բարելավելու, գերխոնավ և առափնյա կարևոր բնական միջավայրերը և առնչվող կենսաբազմազանությունը պահպանելու համար: N000095 ՋԹ-ով նախատեսվում է մշակել և իրականացնել ջրակորուստների կրճատման և նորմատիվային ջրաքանակի արդյունավետ օգտագործման միջոցառումների ծրագիր: Հարկ է նկատել, որ սահմանված պայմանը գործնականում որոշակիացված չէ, և տվյալ պարագայում տնտեսվարողի ստանձնած պարտավորությունը չունի կոնկրետ ժամկետ կամ այլ պայմաններ, որոնք հնարավորություն կտային արդյունավետ վերահսկողություն իրականացնելու դրա կատարման նկատմամբ: Հետևաբար, առաջարկում ենք ՋԹ 12-րդ կետի ձևակերպումը վերախմբագրել՝ ներառելով նաև սահմանված հատուկ միջոցա-

¹ Ընդունվել է 02.12.1998, ուժի մեջ է մտել 10.01.1999, ՀՀՊՏ 1998.12.31/33(66):

ռումների իրականացման ժամանակացույց կամ, ըստ անհրաժեշտության, այլ պայմաններ՝ չափելի և գնահատելի դարձնելով տնտեսվարողի պարտավորությունը:

ՋԹ ձևաթղթի 14-րդ կետը վերաբերում է ջրային ռեսուրսների վնաս պատճառելու դեպքում համապատասխան երաշխիքներին: N000095 ՋԹ-ում նշված է հետևյալը. «ՀՀ ջրային օրենսգրքի պահանջների խախտման դեպքում փոխհատուցել հասցված վնասը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով»: Սա ևս չափազանց ընդհանրական ձևակերպում է, որը գործում է անկախ ՋԹ-ում նշված լինելու փաստից: Ավելին, ՀՀ կառավարության N218-Ն որոշման Հավելված 2-ի «Ջնաթղթի լրացմանը ներկայացվող պահանջները» վերտառությամբ II բաժնի 14-րդ կետի համաձայն, այդ կետի ներքո պետք է նկարագրվեն «ֆինանսական և (կամ) այլ երաշխիքներ, դրանց կիրառման դեպքերը և պայմանները»: ՋԹ 14-րդ կետը պետք է առաջին հերթին նախատեսի տնտեսվարողի մոտ առկա ֆինանսական երաշխիքները, օրինակ՝ դեպոնացված դրամական միջոցներ, պատասխանատվության ապահովագրության պոլիս և այլն: Այլ կերպ ասած՝ ՋԹ 14-րդ կետը պետք է հստակ ցույց տա տնտեսվարողի հանձնառությունը՝ հատուցելու իր գործունեությամբ պայմանավորված՝ ջրային ռեսուրսներին պատճառված վնասը:

Ջրօգտագործման թույլտվությունը՝ որպես վարչական ակտ:
«Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի¹ 56-րդ և 57-րդ հոդվածներն ամրագրում են վարչական ակտին ներկայացվող երկու կարևորագույն սկզբունք՝ **որոշակիությունը և հիմնավորվածությունը**: Վարչական ակտի *հիմնավորվածությունն* արտահայտվում է նրանով, որ այն պետք է բովանդակի համապատասխան ակտի ընդունման համար բոլոր էական փաստական և իրավական հիմքերը: Օրինակ՝ ջրօգտագործման թույլտվության պարագայում իրավական հիմքը ՀՀ ջրային օրենսգրքի համաձայն սահմանված կարգով ջրօգտագործման թույլտվություն ստանալու պահանջն է, իսկ փաստական հիմքը՝ ջրօգտագործման թույլտվությամբ սահմանված պայմանների համապատասխանությունն օրենսդրության պահանջներին:

¹ Ընդունվել է 18.02.2004, ուժի մեջ է մտել 31.12.2004, ՀՀՊՏ 2004.03.31/18(317), Հոդ. 413:

Այս համատեքստում հարկ է հիշատակել հատկապես ձկնաբուծարանների, որոնք համարվում են խոշոր ջրօգտագործողներ, կառուցման իրավական հիմքերը, մասնավորապես՝ հողամասի նպատակային նշանակության փոփոխման վերաբերյալ համայնքի ղեկավարի որոշումը և շինարարական թույլտվությունը, որոնք հիմք են ջրօգտագործման թույլտվության տրամադրման համար: ՀՀ-ում գործող ձկնաբուծարաններից շատերը չունեն այս փաստաթղթերը և գործունեություն են իրականացնում արոտավայրերի, խոտհարքների կամ տնկարկների հողերի վրա:

Ջրօգտագործման թույլտվությունը՝ որպես հանրային իրավունքի կարևորագույն ոլորտի առնչվող վարչական ակտ, **ենթակա է հրապարակման**՝ համաձայն «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 59-րդ հոդվածի 5-րդ մասի: Բացի նշված օրենքով սահմանված վարչական ակտերի հրապարակման ընդհանուր պահանջից՝ ՀՀ ջրային օրենսգրքի 20-րդ հոդվածը, ի թիվս ջրային ոլորտին առնչվող այլ փաստաթղթերի, նախատեսում է նաև ջրօգտագործման թույլտվությունների տրամադրման գործընթացի հրապարակայնություն, այդուհանդերձ, ձևավորված չէ արդյունավետ իրավակարգավորման շրջանակ, որը կապահովի տրամադրված ջրօգտագործման թույլտվությունների հրապարակայնությունը:

Վերոգրյալի արդյունքում ստեղծվել է մի իրավիճակ, երբ ՀՀ բնապահպանության նախարարության ջրային ռեսուրսների կառավարման գործակալության (այսուհետ՝ ՋՌԿԳ) կողմից տրամադրված ջրօգտագործման թույլտվությունները հասանելի չեն ո՛չ էլեկտրոնային եղանակով, ո՛չ էլ գերատեսչական տեղեկագրերում: ՋՌԿԳ ինտերնետային կայքում հասանելի են միայն ջրօգտագործման թույլտվությունների տրամադրման տարեկան հաշվետվությունները, բայց ոչ փաստաթղթերի բովանդակությունը¹:

Վարչական ակտի մյուս կարևոր հատկանիշը դրա **բողոքարկման հնարավորությունն է**: Մասնավորապես՝ «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքը սահմանում է վարչական ակտը վարչական կամ դատական կարգով բողոքարկելու հնարավորություն:

¹ http://wrma.am/4_1.php

ՀԿ-ների կողմից վարչական ակտերի բողոքարկման իրավունքը (հատկապես դատական կարգով) խնդրահարույց է եղել ՀՀ օրենսդրության համատեքստում մինչև 2016 թվականի «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի¹ ընդունումը և Վարչական դատավարության մասին ՀՀ օրենսգրքում² փոփոխությունների և լրացումների կատարումը: Մասնավորապես՝ մինչ այդ ձևավորված դատական պրակտիկայում չափազանց նեղ մեկնաբանում էր ստացել **«իր իրավունքների պաշտպանություն»** ձևակերպումը, որը ՀՀ վարչական դատարանը մեկնաբանել էր բացառապես *սուբյեկտիվ իրավունքների* պաշտպանության համատեքստում՝ անտեսելով այն հանգամանքը, որ հասարակական կազմակերպությունների հիմնական խնդիրն այս կամ այն ոլորտում հանրային շահերի պաշտպանությունն է³: Դրանից բացի՝ իր իրավական դիրքորոշումը ձևավորելիս դատարանը հաշվի չէր առել «Շրջակա միջավայրի վերաբերյալ տեղեկատվության մատչելիության, որոշումների ընդունման գործընթացին հասարակության մասնակցության և արդարադատության մատչելիության մասին» ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կոնվենցիայով⁴ (1998 թ., Օրհուս) ամրագրված **բավարար շահագրգռվածություն ունեցող անձանց համար** արդարադատության մատչելիության վերաբերյալ պահանջը, որի շրջանակում որպես դատարանի դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտ դիտարկվում են նաև բնապահպանական հասարակական կազմակերպությունները: ՀՀ վարչական դատարանի նշված որոշման դեմ բերված վճռաբեկ բողոքի քննության արդյունքում բողոքը մասնակիորեն բավարարվել է, այսինքն՝ ճանաչվել է «Էկոդար» հասարակական կազմակերպության դատարանի դիմելու իրավունքը՝ հիմք ընդունելով այն, որ

¹ Ընդունվել է 16.12.2016, ուժի մեջ է մտել 04.02.2017, ՀՀՊՏ 2017.01.25/5(1280), Հոդ. 58:

² Ընդունվել է 05.12.2013, ուժի մեջ է մտել 07.01.2014, ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013),1, Հոդ. 1186.1:

³ ««Թրանսփարենսի Ինթերնեյշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» հասարակական կազմակերպության և «Էկոդար» բնապահպանական հասարակական կազմակերպության ներկայացրած հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին» ՀՀ վարչական դատարանի 28.07.2009 թ. որոշումը:

⁴ Ընդունվել է 25.06.1998, ուժի մեջ է մտել 30.10.2001, ՀՀԱԳՆՊՏ 2004.12.20/4(12):

կազմակերպության կանոնադրային նպատակներն ու խնդիրները վերաբերում են շրջակա միջավայրի պահպանությանը¹: Ներկայացված խնդրի վերաբերյալ հաղորդագրություն է քննել նաև Օրհուսի կոնվենցիայի համապատասխանության կոմիտեն՝ արդյունքում արձանագրելով ՀՀ գործող օրենսդրության անհամապատասխանություն Կոնվենցիայի 9-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջին (արդարադատության մատչելիություն)²:

Հանրային շահերի պաշտպանության նպատակով ՀԿ-ների՝ դատարան դիմելու իրավունքն օրենսդրական մակարդակով ճանաչվել և հստակ չափանիշներ են սահմանվել «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքով և Վարչական դատավարության մասին ՀՀ օրենսգրքով: Այդ փոփոխությունների արդյունքում խնդիրն առերևույթ կարելի է համարել կարգավորված: Այդուհանդերձ, լուծման արդյունավետությունը հնարավոր կլինի գնահատել համապատասխան պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքում, որը դեռևս առկա չէ:

Ջրօգտագործման թույլտվության վարչական (վերադատության) և դատական կարգով բողոքարկման իրավունքի արդյունավետության պայմաններից է **բողոքարկման ժամկետների** սահմանումը: ՀՀ ջրային օրենսգրքում ջրօգտագործման թույլտվությունների բողոքարկման **հասուկ ժամկետ նախատեսված չէ**, հետևաբար գործում են «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքի 71-րդ հոդվածով և ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքի 72-րդ հոդվածով սահմանված ընդհանուր ժամկետները:

Վերոգրյալ 71-րդ հոդվածի 1-ին մասի ա) և բ) ենթակետերը ջրօգտագործման թույլտվության պարագայում կիրառելի են: Սակայն բ) ենթակետում սահմանված ժամկետն ավելի բարենպաստ է,

¹ ՎԴ/3275/05/08 «Թրանսփարենսի Ինթերնեյշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» հասարակական կազմակերպության և «Էկոդար» բնապահպանական հասարակական կազմակերպության վճռարեկ բողոքը ՀՀ վարչական դատարանի 28.07.2009 թվականի «Բողոքը մերժելու մասին» որոշման դեմ:

² Findings and recommendations with regard to communication ACCC/C/2011/62 concerning compliance by Armenia - <http://www.unece.org/env/pp/compliance/compliancecommittee/62tablearm.html>

հետևաբար, պետք է կիրառվի առավել բարենպաստ պայմանը: Այդուհանդերձ, խնդրահարույց է այն, որ ջրօգտագործման թույլտվությունը բողոքարկելու **ժամկետի սկիզբն օրենքը չի կապել շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության ի հայտ գալու կամ այլ անձանց իրավունքների խախտման պահի հետ**: Ջրօգտագործման թույլտվության, ինչպես նաև բնօգտագործման այլ թույլտվությունների պարագայում իրավունքների խախտումներ կարող են ի հայտ գալ թույլտվության գործողության ընթացքում, երբ կարող է լրացած լինել օրենքով սահմանված մեկ տարին: Այս պարագայում գործնականում վերանում է վարչական ակտի բողոքարկման հնարավորությունը: Ու թեև հնարավոր է ի հայտ եկած խախտումների վերաբերյալ իրագեկել վերահսկողություն իրականացնող կամ իրավապահ մարմիններին, այդուհանդերձ, իրավունքների **անմիջական պաշտպանության** հնարավորությունը զգալիորեն նվազում է:

Ջրօգտագործման թույլտվությունը դատական կարգով բողոքարկելու ժամկետը ևս պայմանավորված չէ **շրջակա միջավայրի վրա բացասական ազդեցության ի հայտ գալու կամ այլ անձանց իրավունքների խախտման պահով**:

Հիմք ընդունելով վերոգրյալը՝ առաջարկում ենք «Վարչարարության հիմունքների և վարչական վարույթի մասին» ՀՀ օրենքում և ՀՀ Վարչական դատավարության օրենսգրքում համապատասխանաբար վարչական բողոք և վարչական դատարան հայց ներկայացնելու վերաբերյալ հոդվածները լրացնել **նոր պայմանով**, որը կսահմանի վարչական բողոք կամ հայց ներկայացնելու ժամկետի հաշվարկի պայման՝ **սկսած իրավունքների խախտումն ի հայտ գալու կամ իրավունքը խախտած անձի՝ այդ մասին տեղեկանալու պահից**:

ՏԻՄ դերակատարությունը ՋԹ տրամադրման գործընթացում: ՀՀ կառավարության N218-Ն որոշման Հավելված 2-ը սահմանում է ջրօգտագործման թույլտվություն ստանալու համար պահանջվող փաստաթղթերի ցանկը, որոնք, ըստ նշանակության, կարելի է պայմանականորեն բաժանել 3 խմբի՝

1. ջրօգտագործման ազդեցության գնահատման և ջրօգտագործման արդյունավետության վերաբերյալ,

2. ջրօգտագործման իրավունքի իրականացման համար անհրաժեշտ այլ գույքային իրավունքների վերաբերյալ,

3. հարակից փաստաթղթեր:

Ինչպես ակնհայտ է փաստաթղթերի ցանկից, առանձնակի պահանջներ են ներկայացվում հատկապես հորատման միջոցով ստորերկրյա ջրերի օգտագործմանը, ինչը պայմանավորված է ստորերկրյա ջրերի որպես քաղցրահամ ջրի պաշարի պահպանության կարևորությամբ:

2017 թվականին կատարված մի շարք հարցումներ, հարցազրույցներ և ուսումնասիրություններ ցույց են տվել, որ Արարատյան դաշտում ստորերկրյա ջրերի ոչ ռացիոնալ օգտագործման հետևանքով առանձին համայնքներ կանգնել են խմելու և ոռոգման ջրի սակավության խնդրի առջև¹: **Նշված խնդրի, ինչպես նաև շահագրգիռ սուբյեկտների կարծիքների ուսումնասիրությունը փաստում է, որ առաջացած խնդիրների լուծման, համայնքների շահերի պաշտպանության հարցում առանցքային դերակատարություն ունեն համայնքի ղեկավարները, որոնք որոշ դեպքերում կարողացել են էականորեն շահեկան պայմաններ ապահովել համայնքի ջրօգտագործողների համար:**

Վերոգրյալի համատեքստում առաջարկում ենք դիտարկել մի քանի մոտեցումների կյանքի կոչման հնարավորությունը: Դրանք առնչվում են ՀՀ կառավարության N218-Ն որոշման Հավելված 2-ի ջրօգտագործման թույլտվություն ստանալու համար պահանջվող փաստաթղթերի ցանկի 17-րդ կետին. «Ստորերկրյա խորքային հորերից ջրօգտագործման թույլտվությունների գործողության ժամկետների երկարաձգման մասին հայտերի գնահատման ժամանակ ջրօգտագործման վայրի տեղական ինքնակառավարման և ջրային համակարգերի պետական կառավարման մարմինների առաջարկությունները ջրօգտագործման թույլտվությամբ օգտագործված ջրերի երկրորդային օգտագործման վերաբերյալ»:

1. Անհրաժեշտ է որոշակի կարգավիճակ շտրիել տեղական ինքնակառավարման մարմնի առաջարկությանը, օրինակ՝ նախատեսելով ՋԲԿԳ կողմից այն գնահատելու և դրական գնահատականի դեպքում որպես ՋԹ պայման ամրագրելու պահանջ:

¹ Տե՛ս Baseline Study on Water Utilization in the Ararat Valley. USAID, 2017, էջեր 23-29:

2. ՏԻՄ առաջարկությունը կարող է հիմք դառնալ առանձին ներդրումային ծրագրերի իրականացման համար, որին, հնարավոր է, մասնակցելու պատրաստակամություն հայտնեն ինչպես ՏԻՄ-երը, այնպես էլ ջրօգտագործողները և այլ սուբյեկտներ՝ որպես հանրային-մասնավոր համագործակցության դրսևորում: Այս տեսանկյունից օգտակար կարող է լինել ջրօգտագործման հայտի ծանուցման հետ միաժամանակ հրապարակել նաև այս տեղեկատվությունը:

3. Եվ վերջապես, նպատակահարմար է, ՏԻՄ-երից բացի, հայտի ներկայացման փուլում համապատասխան առաջարկություններ տալու կամընտրական պայման ամրագրել ջրօգտագործման վայրի և հարակից տնտեսվարողների համար, որոնք կարող են դիտարկվել որպես հանրային-մասնավոր համագործակցության պոտենցիալ մասնակիցներ: Այսպիսի եզակի օրինակներ կարելի է գտնել Արարատի մարզում, որտեղ հնարավոր է եղել ձկնաբուծարաններում օգտագործված ջուրն անվճար տրամադրել համայնքներին ոռոգման նպատակով¹:

Եզրակացություն: Ամփոփելով կատարված վերլուծությունը՝ կարող ենք արձանագրել, որ ՀՀ-ում ջրօգտագործման թույլտվությունների ոլորտի իրավակարգավորումը համակարգային վերանայման կարիք ունի, որտեղ պետք է կարևորվեն հետևյալ ուղղությունները.

1. ՋԹ տրամադրման շրջանակում վարչարարության պարզեցում,

¹ 2016 և 2017 թվականներին ԱՄՆ ՄԶԳ-ի և «Կոկա-Կոլա Հելլենիկ Արմենիայի» համատեղ ջանքերով վերականգնվեց Արարատի մարզի Հայանիստ գյուղի ոռոգման համակարգը, որն արտեզյան ջրերի խնայողական օգտագործմամբ համայնքի բնակիչների համար ոռոգումը դարձրեց առավել մատչելի: Ընդհանուր առմամբ, ծրագրի շահառու դարձավ 370 մարդ, և հնարավոր դարձավ մշակել շուրջ մեկ տասնամյակ չմշակվող ավելի քան 40 հեկտար հողատարածք: Այս համագործակցությամբ ապահովվեց արտեզյան ջրերի մեկ միլիոն խորանարդ մետր տարեկան խնայողություն: Իսկ ձկնաբուծական տնտեսությունների վերամշակված ջրի օգտագործմամբ այն աջակցեց շուրջ 21 տոննա մրգերի, բանջարեղենի և ձավարեղենի արտադրությանը: <https://am.coca-colahellenic.com/hy/media/news/>

2. ՋԹ պայմանների պահպանման համար արդյունավետ կառուցակարգերի ու երաշխիքների ամրագրում,

3. ՋԹ տրամադրման գործընթացին ՏԻՄ-երի և հարակից ջրօգտագործողների ներգրավում՝ հատուկ կարգավիճակով:

ИНСТИТУТ РАЗРЕШЕНИЯ НА ВОДОПОЛЬЗОВАНИЕ В РА: ПРОБЛЕМЫ И ПУТИ РАЗВИТИЯ

Эгине Григорян

*Ассистент кафедры гражданского производства ЕГУ,
кандидат юридических наук*

Настоящая статья посвящена некоторым вопросам правового регулирования института разрешения на водопользование в Республике Армения с акцентом на ряд пробелов и правовых проблем в контексте рационального пользования водных ресурсов. Нами разработаны подходы, направленные на улучшение содержания разрешения на водопользование путем минимизации администрирования и повышения эффективности условий разрешения, адресованные водопользователю.

Второй аспект статьи касается сроков судебного обжалования разрешений на водопользование в случае нарушения прав третьих лиц или нанесения вреда окружающей среде. Автор обосновывает предложение о том, что подсчет срока судебного обжалования разрешения на водопользование должен начаться с момента нарушения прав третьих лиц или с момента нанесения вреда окружающей среде.

THE INSTITUTION OF WATER USE PERMITS IN RA: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Heghine Grigoryan

*Assistant at YSU Chair of Civil Procedure,
Candidate of Legal Sciences*

The present article scrutinizes the legal regulatory framework of water use permits in the Republic of Armenia with a specific focus on gaps and legal uncertainties in the framework of effective use of water resources. The author elaborates approaches in terms of enhancing the

content of water use permits, thus, eliminating the unnecessary administration and adding in efficiency of the terms addressed to the water user.

Another aspect of the article touches upon the time frames of challenging water use permits if they infringe third parties' rights or cause negative effects to the environment. The author substantiates the approach that in case of water use permits the time period to avail to judicial review thereof shall start to flow from the moment of the fact of infringement of rights, or, alternatively, from the moment of causing negative effects to the environment.

Բանալի բառեր - *ջրօգտագործման թույլտվություն, ազատ ջրօգտագործում, ջրօգտագործման թույլտվության բողոքարկում, ֆինանսական երաշխիքներ:*

Ключевые слова: *разрешение на водопользование, свободное водопользование, обжалование разрешения на водопользование, финансовые гарантии.*

Key words: *water use permit, free water use, review of water use permit, financial guarantees.*